

Kohtusüsteemi kuvand ja kommunikatsiooni printsüübid
(Kaasettekanne X Kohtunike täiskogul 11.02.2011 Pärnus)

Head kolleegid, austatud täiskogu!

2010 oktoobris-novembris läbiviidud Turu-uuringute AS-i uuringust "Elanike suhtumine kohtute töösse" nähtub, et elanikkonna usaldus kohtute vastu on üle 60%, mis ei ole ju iseenesest mitte väike number, arvestades asjaolu, et elanikkonna informeeritus kohtute tööst sama uuringu põhjal on üldse madal (kõige kehvem on informeeritus ringkonna ja halduskohtute tööst).

Seoses kohtusüsteemi ja õigusemõistmise suhtelise keerukusega ja sellega vähese kokkupuutega, kujunebki elanikkonna suhtumine kohtutesse ja kohtunikesse e. kuvand peamiselt meedias kuuldu põhjal.

Kuvand on suhteliselt püsiv vaatenurk, mis määrab ära selle, kuidas meist kui organisatsioonist mõeldakse. Suure osa organisatsiooni kuvandist e. imidžist/imagost kujundame me suheldes meediaga, avalikkusega. Kas vajadus kohtute kommunikatsioonistrateegia järele on märk sellest, et kohtute kuvand ei ole täna mitte selline nagu kohtunikkond ja avalikkus seda näha tahaksid? Esmapilgul võib kinnitada, et midagi katastroofilist kohtute usaldusväarsuse kohta avalikkuse arvamusest ei peegeldu.

Kohtusüsteemi kuvandi ja kommunikatsiooni printsüüpide väljatöötamiseks on loodud mitmed töögrupid, kuhu on kaasatud nii kohtunikud, JM ametnikud, kohtute pressiesindajad kui ka kommunikatsiooniekspertid kommunikatsioonibüroost JLS (Jugaste, Liiva, Seimann). Nendes arutlustest ja tehtud kokkuvõtetest peaks saama ülevaate tänastest kaasettekanetest, millised on aluseks kohtute jaoks lõpliku kommunikatsioonistrateegia väljatöötamisel.

Et iga üksikisiku kokkupuude ja kogemus organisatsiooni ja õigusemõistmisega tervikuna on erinev, on erinev ka kuvand kohtust kui organisatsioonist. Seetõttu ongi kommunikatsioonistrateegia koostamise mõte selles, et sihipärase tegevusega luua elanikkonna hulgas õigusemõistmisest selge ja objektiivne pilt: tõsta avalikkuse usaldust ja autoriteeti kohtuotsuste ja kohtu vastu ja harida avalikkust oma põhiseadusliku õiguse rakendamiseks. Vähetähtis ei ole ka see, et kohus saaks oma tegevuse läbi paista rahva teenistuses oleva õiguste kaitsjana. Teenistusvalmidus peab olema nähtav ning kohtute poolt pakutav infotugi püsiv, kergesti kättesaadav ning tavainimesele mõistetav. Tihti teevad menetlusosalised ja laiem avalikkus kohtuga kokkupuudete või kohtute tegevuse osas avaldatud meediakäsitluste pinnalt järeldusi kogu kohtusüsteemi osas.

Et kohtu töö leiaks elanikkonna hulgas objektiivset kajastamist ja selgitaks ühtlasi arusaama, et kohtud töötavad inimeste ja riigi heaks, tulebki kaardistada kohtute hetkeseis, kommunikatsiooni tugevad ja nõrgad küljed ning suhtlemisprobleemid, püstitada lühi- ja pikaajalised sise- ja

väliskommunikatsiooni eesmärgid ja konkreetne tegevuskava, mille abil vastavaid eesmäärke saavutada.

Ülevaade sellest, millisena iseloomustati kohtu kuvandit töörühmas (Stenbocki majas 26.11.2010 kohtute esimehed, kohtunike ühingu esimees ja kommunikatsioonistrateegia juhrühma liikmed) ja millised kokkuvõtteid tehti.

Töörühm iseloomustas kohtusüsteemi positiivset e. olemuslikku poolt märksõnadega – erapooletu, abivalmis ja professionaalne. Negatiivset e. kohtu korralduslikku poolt iseloomustasime märksõnadega – aeglane/ülekoormatud ja keerukas/kallis. Ühine nimetaja nende vahel e neutraalne märksõna oli, et kohtusüsteem toimib vastavalt olemasolevale ressursile (mida kohtunike arvates napib) ja kehtivale seadusandlusele.

Kohtute maine kujundamise diskussioonis tõesime järjekordselt, et kohtute kuvandit mõjutavad ennekõike negatiivsed meediakajastused. Et meedia on inimeste jaoks peamiseks informatsiooni kanaliks ja suuresti on läbi meedia kujundatav avalik arvamus väga oluline, jõudis töörühm ühesele seisukohale, et eelkõige avaliku arvamuse kujundamisega peaks tegelema senisest enam. Kes veel kui mitte kohtunikud ise saavad seista kohtute maine ja selle kujundamise eest. Samas ei ole mitte vähem tähtis ka kohtu töötajate suhtlemine ja suhtumine kohtusse pöördujatesse. Ideaalis peab kohtunike ja kohtuametnike suhtlemisoskus ja suhtumine inimestesse olema eri kohtumajades ühtlaselt professionaalne ja lugupidav.

Kohtusüsteemi väliskommunikatsiooni printsiibid

Kommunikatsioonistrateegia eesmärgiks peab olema selliste sõnumite edastamine ja suhtlemine avalikkusega sellisel moel, et tekiks tunne kahepoolsest suhtlemisest, kohtusüsteemist kui õiguse eest seisvast, mitte karistusasutusest. Kohus peab olema avalikkusele avatud partner, mitte salatsev ja suletud süsteem.

Ühiskond on esitanud kohtunikule väga kõrged eetilised nõudmised ja kui neid on mõne kohtuniku poolt rikutud, heidab see negatiivset varju kogu kohtunikukonnale ja halvimal juhul kujundab negatiivse kuvandi kohtunike ühetaolisusest. Iga eksimuse heastamiseks ja positiivse kuvandi loomiseks peab kõvasti vaeva nägema, enne, kui see asenduks uue, organisatsiooni poolt loodud ja soovitud kuvandiga. Vana kuvandi uuega asendamiseks on aga vaja, et inimeseni jõuaks sarnane informatsioon mitmest kohast. Mis omakorda tähendab aga seda, et kohtusüsteem vajab usalduse taastamiseks strateegilisi liitlasi (partnerajakirjanikke), kes saavad kohtusüsteemis toimuvast aru ja tahavad kohtusüsteemi sõnumeid edastada avalikkusele objektiivselt, mitte toota sensatsioone.

Töörühmas arutlesime ka selle üle, kas ja kui palju tuleb arvestada ajakirjanike sooviga, kes soovivad saada kohtulahendeid, mis ei ole veel jõustunud. Asuti seisukohale, et jõustumata kohtulahenditega peaks olema võimalik kõigil tutvuda, sest kohtuotsus tehakse avalikult teatavaks kuulutamise või kantselei kaudu. Samas peaks minu arvates seda võimalust lubama vaid teatud n-ö erijuhtudel, kui tegemist on kõrgendatud avaliku huviga, avaliku elu tegelasega jms. Samas peab aga jõustumata kohtulahendi kommenteerimine sõltuma olukorrast ja asjaoludest. Üldprintsiibi kohaselt võiks jõustumata kohtuotsuse ajakirjanikule tutvumiseks saata siis, kui sealt on eemaldatud delikaatsed isikuandmed ja muud isiku tuvastamist võimaldavad andmed. Jõustumata kohtulahendi avalikkusele edastamise otsustab kohtunik. Kui kohtunik otsustab edastamisest keelduda, peab keeldumine olema põhjendatud ning veenev.

Olulise printsiibina peeti vajalikuks kohtutele teatud arvu "strateegiliste partnerajakirjanike" leidmist, kellega oleks võimalik kujundada koostööd ning keda saaks ja oleks võimalik regulaarselt

kohtuteemadel ka koolitada(!). Saab olema huvitav teada, kuidas strateegia väljatöötajad selle eesmärgi lahendavad.

Kui aga vaatamata parimatele soovidele koostööd teha edastatakse avalikkusele meedia kaudu valeinfot või laimu, tuleb kohtul reageerida ja nõuda meediapoolset vabandamist ja avalikkuse teavitamist valeinfo edastamisest.

Diskussiooni käigus nähti ka kohtumõistmise ja avalikkusega suhtlemise konflikti võimaliku tekkimise ohtu. Seda juhul, kui kohtunik on meedia kaudu näiteks mingis õigusküsimuses arvamust avaldanud, ei pruugi ta enam näida sõltumatuna, mis toob endaga kaasa näiteks hilisemad taandamisid jne e kohtu haavatavuse. Taas tuli tõdeda, et kohtunikul, kes meediaga suhtleb, tuleb vältida konkreetse kohtuasja kommenteerimist ja aktsepteeritavad on üksnes üldistavad kajastused ja probleemikäsitlused.

Lõpetuseks. Kes peaks siis olema kõneisikuks kohtute ja avalikkuse vahel? Töörühm leidis, et kohtute peamiseks kõneisikuteks avalikkusega on kohtute esimehed, kes vastutavad kommunikatsiooni toimimise eest, selgitavad kohtu tööd ja õigusmõistmist. (Seda järeldust kinnitab ka senine praktika, sest meedia vahendusel on avalikkusel olnud senini võimalus kuulata ja vaadata peamiselt Riigikohtu esimeest ja Harju Maakohtu esinaist). Pidasime vajalikuks rõhutada, et kohtu positiivsema kuvandi seisukohalt on tarvis anda meediale enam selgitavaid kommentaare, avalikult suhelda, anda ülevaadet igapäevasest tööst e õigusemõistmisest, keskendumata seejuures konkreetsele kohtuasjale.

Töörühm leidis, et küll võiks kohtu esimees distantseerida ennast oma kohtus arutatavate konkreetsete kohtuasjade osas kõneisikuks olemisest. Sel juhul on eelistatud kõneisik kohtunik, kes vajadusel selgitab oma menetluses oleva kohtuasja asjaolusid. Meediale igasuguse hinnangu andmisel peab kõneisik olema konservatiivne, edastades peaaesjalikult kirjeldavat infot (näiteks kelle suhtes menetlus toimub, milline on tavapärase menetluskäik, millised on otsuse peamised põhjendused).

Kohtu poolt võiks vastava ressursi olemasolu korral operatiivseid lühikommentaare ajakirjanikele anda ka näiteks kohtute kommunikatsiooninõunikud, kooskõlastades avaldatava pressiteate sisu kohtunikuga ning korraldada ka kohtuniku ja meediavahelist suhtlemist.

Täna kuulamast!

Seoses tänaste kaasettekannetega, ärge jätke tekkinud mõtteid, pelgalt enda teada. Jagage neid kohtute kommunikatsioonistrateegiat välja töötavate kolleegidega.